

УДК 65.012:378.4

IMPROVING THE MANAGEMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS, GIVEN THE GROWING COMPETITION IN THE EDUCATION MARKET

O. Dragan

National University of Food Technologies

Key words:

*Higher education institutions
Education market
Management system
Cooperation*

Article history:

Received 03.03.2017
Received in revised form
25.03.2017
Accepted 20.04.2017

Corresponding author:

O. Dragan
E-mail:
eidragan@ukr.net

ABSTRACT

The article analyzes the current trends in the educational market. The general principles of higher education institution in accordance with current legislation are studied. Generalized approaches to the management of higher education institution in accordance with European standards of education and quality of research training. An approach to improve the management of higher education institution on the basis of cooperation in terms of partnerships with various entities of the education market is presented as well as its potential outcome.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИЩИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

О.І. Драган

Національний університет харчових технологій

У статті проаналізовано сучасні тенденції на ринку освітніх послуг. Досліджено загальні принципи управління вищим навчальним закладом згідно з чинним законодавством. Узагальнено підходи до управління вищим навчальним закладом відповідно до європейських стандартів освіти та підвищення якості підготовки наукових кадрів. Запропоновано підхід до удосконалення управління вищим навчальним закладом на підставі співробітництва на умовах партнерства з різними суб'єктами ринку освітніх послуг та його потенційний результат.

Ключові слова: *вищий навчальний заклад, ринок освітніх послуг, система управління, співробітництво.*

Постановка завдання. За вимогами Болонського процесу Україна має здійснити модернізацію вищої освіти на засадах розвитку загально-свро-

пейських і загальноосвітніх процесів при збереженні національної культури. Надання освітніх послуг є елементом забезпечення національної безпеки, перспективи виживання і розвитку інтелектуального потенціалу нації. Тому покращення управління вищими навчальними закладами (ВНЗ) країни є актуальним у вирішенні проблеми подальшого забезпечення якості освітньої системи в умовах євроінтеграції суспільства.

Сучасними тенденціями в розвитку ринку освітніх послуг є: високий рівень конкуренції серед українських вищих начальних закладів усіх форм власності; суттєве зниження бюджетного фінансування вищої освіти, як наслідок, постійний пошук інших фінансово-інвестиційних джерел для стабільного розвитку ВНЗ; входження України в Європейський науково-освітній простір загострює конкурентну боротьбу вітчизняних ВНЗ з більш конкурентоспроможними зарубіжними. Вищезазначене визначає актуальність дослідження — удосконалення управління ВНЗ в умовах зростання конкуренції на вітчизняному ринку освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання удосконалення управління ВНЗ досліджені у працях таких вчених, як: А. Асаул, А. Берез, Р. Бирман, С. Беляков, І. Богачевська, Д. Браун, Ю. Варланов, Ю. Вагнер, Л. Вербицька, М. Гладченко, А. Гринь І. Грищенко, Л. Драганчук, К. Дрезинський, Д. Євзрезов, Д. Єфременко, М. Згуровський, І. Каленюк, С. Квіт, Б. Кларк, В. Кремень, О. Кузьміна, О. Куклін, В. Луговий, І. Маркіна, Дж. Рейлі, В. Рожок, О. Романовський та інші. Проте залишаються недостатньо розробленими підходи до удосконалення управління ВНЗ в умовах зростання конкуренції на ринку освітніх послуг.

Мета статті: обґрунтувати підхід, який передбачає співробітництво на умовах партнерства між суб'єктами ринку освітніх послуг, що сприяє формуванню міжвузівського партнерства та партнерства між державою, ВНЗ та іншими зацікавленими групами.

Викладення основних результатів дослідження. Формування ефективної системи управління освітою розглядається як одне із стратегічних завдань української держави у забезпеченні економічного зростання на сучасному етапі. Модернізація економіки безпосередньо залежить від модернізації освіти, економіки знань, що формує людський капітал у суспільстві. Освіта може допомогти Україні адекватно відповісти на виклики часу, що постали перед нею в економічних й соціальних сферах, і в такий спосіб забезпечити національну безпеку й зміцнення інститутів держави. В Україні досі не сформована наукова парадигма та національна стратегія економічного зростання, заснована на освіті й інноваціях, що також є одним із чинників уповільнення темпів економічного зростання валового національного продукту, млявістю інноваційних чинників економічного зростання та нерішучістю інтеграційних кроків у світове господарство.

Освітній простір України визначається багатоукладністю форм власності та господарювання. Вищі навчальні заклади є елементом ринкової інфраструктури, тобто суб'єктами господарювання, що забезпечують функціонування інших товаровиробників. Вищі навчальні заклади одночасно виступають суб'єктами формування попиту та пропозиції на інтелектуальні,

наукові, інформаційні продукти, оскільки повна класифікація функціональних видів діяльності сучасного ВНЗ включає: освітні послуги, консалтингові послуги, дослідницькі, експертні, інформаційні, проектні тощо. Освіта є важливим нематеріальним ресурсом для активізації та підвищення статусу науки й наукової праці. Підвищення якості освітнього середовища в умовах євроінтеграції визначається якістю ресурсів і продуктів – інформації, знань, досвіду, сучасних технологій, засобів обробки інформації, розвитку у сфері різних галузей та підгалузей.

На нашу думку, факторами якісної освіти ВНЗ можуть виступати:

- сталий ринковий попит на первинному та вторинному ринку освітніх послуг;
- орієнтація на прагматичну освіту, що дає поглиблені теоретичні знання, конкретні практичні навички, наукові здобутки в даній галузі;
- орієнтація навчального процесу на кожного студента з урахуванням його інтелектуальних і творчих здібностей;
- забезпечення висококваліфікованим професорсько-викладацьким складом;
- використання сучасних інформаційних технологій, програмного забезпечення та Інтернет-ресурсів;
- організація та проведення виробничої та переддипломної практик бакалаврів і стажування при підготовці магістрів з метою отримання практичного досвіду за спеціальностями та спеціалізаціями.

Прийнятий у новій редакції Закон України «Про вищу освіту» встановлює чіткі гарантії та відповідальність держави щодо забезпечення якості вищої освіти, що є надзвичайно важливою умовою входження України до Європейського простору вищої освіти [6]. При цьому акредитаційні органи та експертні організації, зокрема Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, будуть підвищувати вимоги до самоаналізу результатів освітньої діяльності та системи управління якістю навчального процесу у вищих навчальних закладах.

За даними Державної служби статистики, на 01.01.2017 в Україні діє 657 вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації та форм власності, у тому числі 287 вищих навчальних закладів III—IV рівнів акредитації та 370 — I—II рівнів акредитації [7]. У 2016 р. у ВНЗ всіх рівнів акредитації навчалося 1586,7 тис. осіб, випущено — 386,7 тис. фахівців, яких треба працевлаштувати [7].

На шляху підвищення вимог до освітньої діяльності для вітчизняних ВНЗ набуває гостроти питання відповідності закладів європейським зразкам та підвищення якості підготовки наукових кадрів у майбутньому, що сприятиме пошуку засобів і джерел удосконалення управління ВНЗ з метою забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Управління вищим навчальним закладом є багатокомпонентним безперервним складним процесом, який має зовнішні і внутрішні властивості, принципи, форми і методи, характеризується різними суб'єктами й об'єктами управління, і використовується для впорядкування та організації діяльності кадрової, навчально-виховної, нормативної, науково-дослідної, матеріально-технічної, фінансово-господарської його підсистем [1—5].

Згідно зі статтею 29 Закону «Про вищу освіту», управління вищим навчальним закладом здійснюється на основі принципів: автономії та самоврядування; розмежування прав, повноважень і відповідальності власника (власників), органів управління вищою освітою, керівництва вищого навчального закладу та його структурних підрозділів; поєднання колегіальних та єдиноначальних засад; незалежності від політичних партій, громадських і релігійних організацій [6].

Автономія та самоврядування вищого навчального закладу реалізуються відповідно до законодавства і передбачають право: самостійно визначати форми навчання, форми та види організації навчального процесу; приймати на роботу педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників; надавати додаткові освітні послуги; самостійно розробляти та запроваджувати власні програми наукової і науково-виробничої діяльності; створювати у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, інститути, коледжі, технікуми, факультети, відділення, філії, навчальні, методичні, наукові, науково-дослідні центри та лабораторії, конструкторські та конструкторсько-технологічні бюро, територіально відокремлені та інші структурні підрозділи; здійснювати видавничу діяльність, розвивати власну поліграфічну базу; на підставі відповідних угод провадити спільну діяльність з іншими вищими навчальними закладами, підприємствами, установами та організаціями; брати участь у роботі міжнародних організацій; запроваджувати власну символіку та атрибутику; звертатися з ініціативою до органів управління вищою освітою про внесення змін до чинних або розроблення нових нормативно-правових актів у галузі вищої освіти, а також брати участь у роботі над проектами щодо їх удосконалення тощо [6].

Узагальнення наукових здобутків стосовно удосконалення управління вищим навчальним закладом виокремлюють загальні підходи, які орієнтовані на: децентралізацію й демократизацію управління; розширення автономії вищих навчальних закладів з одночасним посиленням їх підзвітності й відповідальності перед суспільством; покращення за рахунок різних методів самофінансування; залучення до управління ВНЗ суспільних і професійних організацій; розширення міжнародної діяльності тощо.

В умовах розвитку української економіки функціональне середовище ВНЗ формується під впливом цілого комплексу чинників зовнішнього середовища й визначається через низку таких факторів, як: конкретна територія, де функціонують ВНЗ; науково-освітні системи світового, державного й регіонального рівнів; регіональний соціум, що включає муніципальні підсистеми [2, с. 379].

Удосконалення управління ВНЗ передбачає розроблення реальних заходів щодо досягнення або підвищення конкурентоспроможності ВНЗ за різними об'єктами (ресурсів, системи управління, викладачів, надання освітніх послуг, іміджу ВНЗ тощо), які, відповідно до стратегічної цілі, сприяють реалізації певного рівня конкурентоспроможності ВНЗ.

Підхід до удосконалення управління ВНЗ передбачає забезпечення розвитку співробітництва на умовах партнерства між суб'єктами ринку освітніх послуг за рахунок взаємодії з державою, науковцями, роботодавцями, потен-

ційними конкурентами, науково-педагогічним колективом та іншими зацікавленими групами (рис. 1).

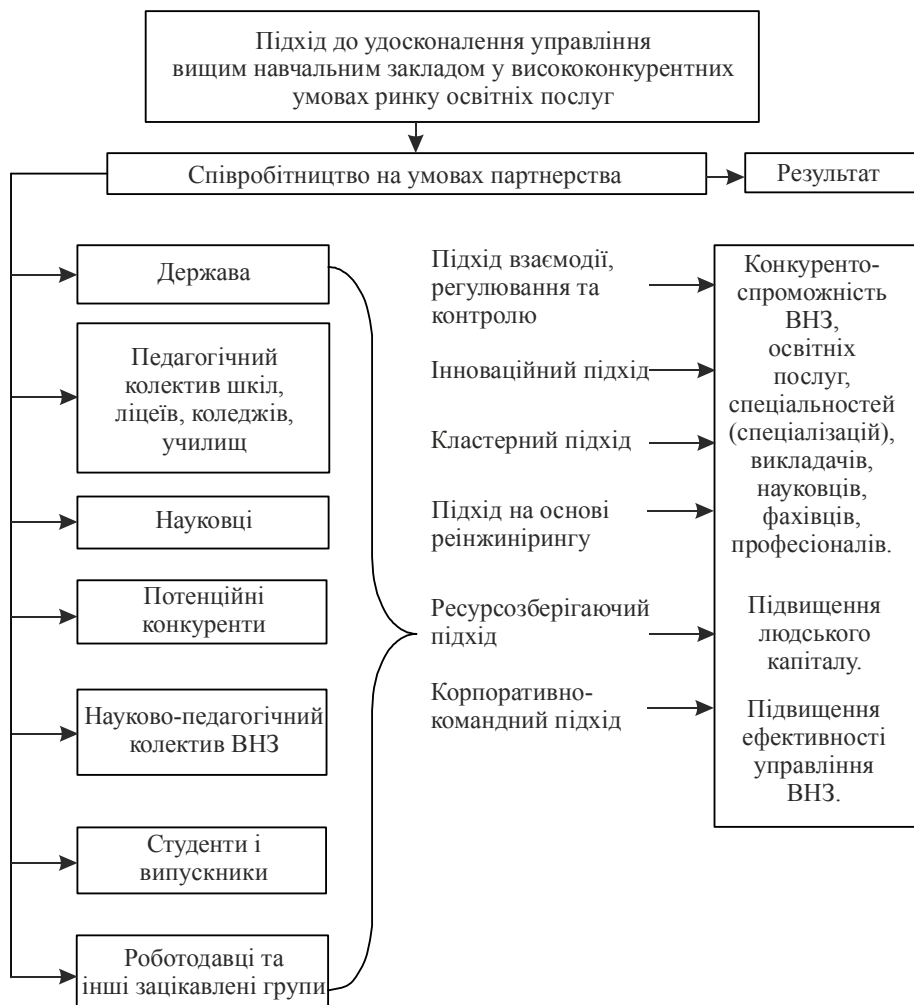

Рис. 1. Підхід до удосконалення управління вищим навчальним закладом, розроблено автором

Співробітництво на умовах партнерства передбачає добровільну участь суб'єктів ринку освітніх послуг у спільних справах, проектах, програмах для досягнення підвищення ефективності управління ВНЗ за рахунок самофінансування, забезпечення автономності і фінансової незалежності. Цей підхід передбачає: розвиток партнерства (міжвузівського, між ВНЗ, державою та іншими зацікавленими групами); визначення сфер можливої синергії спільної діяльності; пошук варіантів співпраці та взаємовідносин із партнерами; вироблення мотиваційних механізмів передачі, накопичення, трансформації інформації, знань, практичного досвіду для створення стратегічних конкурентних переваг для кожного з учасників.

Підхід взаємодії, регулювання та контролю передбачає партнерство ВНЗ з державою щодо забезпечення державного регулювання з метою покращення функціонування суб'єктів ринку освітніх послуг: отримання державного замовлення; організація ліцензування, акредитацій; надання бюджетного фінансування; контроль за дотриманням високих стандартів надання освітніх послуг і чинного законодавства у галузі освіти тощо.

Інноваційний підхід передбачає практичне використання наукового, науково-технічного результату та інтелектуального потенціалу з урахуванням передового досвіду кращих ВНЗ з метою одержання якісної освітньої послуги, завдяки чому забезпечується конкурентоспроможність ВНЗ та здобуваються переваги над конкурентами.

Кластерний підхід передбачає подолання інертності, негнучкості управління ВНЗ, які зменшують позитивний вплив конкуренції на формування конкурентних переваг, шляхом об'єднання ВНЗ на підставі колективної співпраці (доступ до інвестиційних і людських ресурсів, спільне використання інтелектуальних ресурсів, трансфер знань та обмін інформацією). Кластерний підхід передбачає розширення кооперування серед конкурентів, науковців, випускників, студентів, змінюючи таким чином уявлення про межі ВНЗ. Професійні знання й уміння кожного партнера надають можливість створити «краще в усьому» у формі регіональних об'єднань ВНЗ або міжкорпоративного університету тощо. ВНЗ-партнери об'єднуються разом для того, щоб використовувати специфічні ринкові можливості, які для окремо взятих ВНЗ не існують.

Підхід на основі реінжинірингу передбачає перебудову на інформаційній і технологічній основі всієї системи управління ВНЗ. Це методи комплексного оздоровлення ВНЗ, управлінського ренесансу з охопленням і реконструкцією всіх без винятку елементів, включаючи систему мотивацій і стимулів. Це перебудова з чітко поставленими цілями і засобами. У рамках цього напрямку розглядаються і нові імпульси підвищення ефективності управління ВНЗ, які пов'язані зі скороченням розмірів й оптимізацією суб'єктів, що господарюють, органічно поєднують лінійне і програмне керівництво, можливості діяльності комплексних цільових команд тощо.

Ресурсозберігаючий підхід передбачає застосування сукупності заходів щодо дбайливого та ефективного використання факторів функціонування ВНЗ (капітал, земля, праця). Цей підхід сприяє зростанню економічної ефективності ВНЗ за рахунок оптимізації та економії ресурсів щодо забезпечення його конкурентоспроможності.

Корпоративно-командний підхід передбачає, з одного боку, забезпечення індивідуальності ВНЗ шляхом формування корпоративної культури (еталонів поведінки, символів, церемоній, ритуалів), з іншого — створення команд односторонців для виконання певної роботи на рівні кожного структурного підрозділу (факультету, інституту, відділення) для забезпечення конкурентоспроможності викладачів, науковців, фахівців і професіоналів. Корпоративність забезпечує гармонізацію інтересів усього науково-педагогічного колективу, а гармонія інтересів, у свою чергу, сприяє досягненню поставленої мети — стати конкурентоспроможним ВНЗ на ринку освітніх послуг.

Висновки

Запропонований підхід до удосконалення управління ВНЗ на підставі співробітництва спрямований на забезпечення якості підготовки кадрів на всіх її ланках, їх пристосування до постійно зростаючих вимог ринку освітніх послуг, до чинників глобальної конкуренції, які постійно змінюються.

Література

1. Власюк Т.М. Механізм стратегічного управління діяльністю вищих навчальних закладів України [Текст] / Т. М. Власюк // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Економічні науки. — 2016. — № 3(99). — С. 60—66.
2. Ромін А.В. Удосконалення державного регулювання діяльності вищих навчальних закладів / А.В. Ромін // Актуальні проблеми державного управління. — 2015. — № 1(47). — С. 376—381.
3. Рожнова Т.С. Інноваційні технології в управлінні вищим навчальним закладом / Т.С. Рожнова // Педагогіка, психологія і соціологія. — 2014. — № 3. — С. 34—37.
4. Кірдан О.Л. Управління вищим навчальним закладом: теоретичний аналіз / О.Л. Кірдан [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/2262/1/upr_vns_teor_analis.pdf.
5. Либак І.А. Ринок освітніх послуг і конкурентоспроможність навчальних закладів / І.А. Либак // Вісник Хмельницького національного університету. — 2012. — № 2. — Т. 1. — С. 192—196.
6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 №1556-VII // Голос України. — № 148. — 06.08.2014.
7. Експрес випуск «Вищі навчальні заклади 1990—2016» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/>.

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОВ УПРАВЛЕНИЯ ВЫСШИМ УЧЕБНЫМ ЗАВЕДЕНИЕМ В УСЛОВИЯХ РОСТА КОНКУРЕНЦИИ НА РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ

А.И. Драган

Национальный университет пищевых технологий

В статье обосновываются современные тенденции на рынке образовательных услуг. Исследованы общие принципы управления высшим учебным заведением согласно действующему законодательству. Обобщены подходы к управлению высшим учебным заведением в соответствии с европейскими стандартами образования и повышение качества подготовки научных кадров. Предложен подход к усовершенствованию методов управления высшим учебным заведением на основании сотрудничества на условиях партнерства с различными субъектами рынка образовательных услуг и его потенциальный результат.

Ключевые слова: *высшее учебное заведение, рынок образовательных услуг, система управления, сотрудничество.*